

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Кафедра філософії та теорії права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан юридичного факультету

проф. Пацурківський П.С.

29 серпня 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

Освітній рівень: БАКАЛАВР.

Галузь знань: 0304 «Право».

Напряму підготовки: 6.030401 «Правознавство».

Факультет: Юридичний.

**Чернівці
2016 рік**

Робоча програма дисципліни «Соціологія права», складена на основі навчальної програми дисципліни.

Розробники:

- кандидат юридичних наук, доцент Васильчук Вікторія Олександрівна.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії та теорії права. Протокол № 1 від 29 серпня 2016 року.

Завідувач кафедри
філософії та теорії права _____ проф. **Никифорак М.В.**

29 серпня 2016 року

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича за галуззю знань «Право». Протокол № 1 від 29 серпня 2016 року.

.

Голова
науково-методичної комісії _____ доц. **Савчук С.В.**

29 серпня 2016 року

І. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: 2	Галузь знань: 0304 «Право»	Нормативна навчальна дисципліна	
Змістових модулів: 2	Напрямок підготовки: 6.030401 «Правознавство»	Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання: реферати і тематичні доповіді		2-й	2-й
Загальна кількість годин: 105		Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: Аудиторних: 2 Самостійної роботи студента: 2 год. / тиждень		III	III
	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр	Лекції	
		15 год.	год.
		Семінарські заняття	
		15 год.	год.
		Самостійна робота	
		75 год.	год.
		Форма підсумкового контролю: залік	

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1/1

для заочної форми навчання – 1/3

ІІ. МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

2.1. Метою викладання є здобуття студентами знань про право як соціальне явище та соціологічний тип праворозуміння.

2.2. Основні завдання:

Ознайомити студентів:	з особливостями соціологічного типу праворозуміння;
	вітчизняними та іноземними соціолого-правовими концепціями;
	галузевою соціолого-правовою проблематикою.
Опанувати:	принципи підготовки і проведення соціолого-правових досліджень;
	знання, необхідні для наукового соціолого-правового аналізу сучасної української правової дійсності.
Сформувати у студентів:	високу правову культуру мислення;
	здатність неупереджено сприймати правові явища і процеси;
	світоглядне розуміння права як динамічного соціального явища.

2.3. Місце навчальної дисципліни в структурі ОПП. Вказаний розділ (модуль) відноситься до нормативної частини структури освітньо-професійної програми галузі знань «Право», напряму підготовки «Правознавство», і пов'язаний з вивченням інших розділів ОПП, зокрема з такими дисциплінами, як: «Теорія права», «Історія вчень про державу і право», «Філософія права», «Антропологія права», «Кримінологія», «Юридична конфліктологія».

2.4. Уміння і навички. Курс повинен сприяти розвитку у студентів умінь і навичок, на соціолого-правовому матеріалі:

- ✓ міркувати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, спостерігати, критично мислити, брати участь у дискусіях, дебатах, аргументувати думки, визначати та обирати з-поміж альтернативних рішень і підходів, спілкуватися у малих і великих групах;
- ✓ вільно оперувати в усному і письмовому мовленні основними соціолого-правовими поняттями, використовуваними в юридичній літературі та засобах масової інформації;
- ✓ засвоїти способи самостійного отримання та опрацювання інформації з різних джерел;
- ✓ використовувати знання з соціології права під час аналізу і правового розв'язання конкретних ситуацій, конфліктних зокрема;
- ✓ захищати свої права та інтереси, базуючись на правових знаннях.

2.5. В результаті опанування проблематики студент повинен: знати основні соціолого-правові поняття та методи; основні соціолого-правові концепції; галузеву соціолого-правову проблематику; **вміти** самостійно та творчо виявляти та пропонувати способи розв'язання соціально-правових проблем; **володіти** навиками аналізу соціальних наслідків правових рішень.

ІІІ. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог о	у тому числі				
		л	с	ін д	с.р.	л		с	ла б	ін д	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.												
Тема 1.1. Соціологія права як наука		3	3			6						
Тема 1.2. Історія соціології права		2	2			5						
Тема 1.3.		2	2			5						

Правова соціалізація особистості											
РАЗОМ											
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.											
Тема 2.1. Соціологія правотворення		3	3		6						
Тема 2.2. Соціологія правозастосування		3	3		6						
Тема 2.3. Соціологія правового конфлікту		2	2		5						
Тема 2.4. Соціологія злочинності		2	2		5						
РАЗОМ											
ВСЬОГО	72	17	17		38						

IV. ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.1.	СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА ЯК НАУКА	3
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Предмет соціології права. 2. Методи соціології права. 3. Структура і функції соціології права. 4. Місце соціології права в системі гуманітарних та юридичних наук. 5. Соціологічне розуміння права. 	
1.2.	ІСТОРІЯ СОЦІОЛОГІЇ ПРАВА	2
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історичні передумови виникнення соціології права. 2. Класична соціологія права. 3. Сучасні концепції соціології права. 4. Розвиток соціології права в Україні. 	
1.3.	ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ	2
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття, зміст та інститути соціалізації. 2. Особливості правової соціалізації особистості. 3. Механізм правової соціалізації особистості. 4. Правова свідомість і правова поведінка. 	

	СОЦІОЛОГІЯ ПРАВОТВОРЕННЯ	
2.1.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Соціологічні аспекти правотворчого процесу. 2. Громадська думка як соціальний інститут. 3. Соціальний механізм законотворчості. 4. Ефективність законодавства. 5. Закон як соціальне явище. 	3
	СОЦІОЛОГІЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ	
2.2.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Правозастосування як вид соціальної діяльності. 2. Умови правозастосовчої діяльності. 3. Фактична діяльність суб'єктів правозастосування. Соціальні критерії її оцінки. 4. Соціологія судової діяльності. 	3
	СОЦІОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОГО КОНФЛІКТУ	
2.3.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття, ознаки та функції юридичного конфлікту. 2. Класифікація юридичних конфліктів. 3. Структура юридичного конфлікту. 4. Динаміка юридичного конфлікту. 5. Способи попередження та розв'язання юридичних конфліктів. 	2
	СОЦІОЛОГІЯ ЗЛОЧИННОСТІ	
2.4.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Соціологія девіантної поведінки. 2. Концептуальні підходи до соціології злочинності. 3. Злочин як об'єкт соціологічного аналізу. 4. Соціологічні аспекти призначення покарання. 	2
РАЗОМ		17

V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

Тема 1: «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА ЯК НАУКА»

(3 год.)

1. Предмет соціології права.
2. Методи соціології права.
3. Структура і функції соціології права.
4. Місце соціології права в системі гуманітарних та юридичних наук.
5. Соціологічне розуміння права.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Соціологія права : навч. посіб. / В.Д. Воднік, Ю.І. Золотарьова, Г.П. Клімова та ін. ; за ред. Н. П. Осипової. – Х. : Право, 2007. – С. 5-27.
2. Соціологія права : навч. посіб. / О.М. Джужа, І.Г. Кириченко, В.С. Ковальський та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужа. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 5-28 с.

3. Timasheff N.S. What is "Sociology of Law"? / N.S. Timasheff // American Journal of Sociology. – 1937. – Vol. 43. – № 2. – Електронний ресурс. – [режим доступу] <http://www.jstor.org/discover/10.2307/2769025?sid=21105865543721&uid=70&uid=4&uid=2129&uid=2>
4. Савчук С.В. Юридична соціологія: предмет та місце в системі юридичних наук / С.В.Савчук. – Чернівці : Рута, 2003. – С. 64-72.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бігун В.С. Соціологія права // Юридична енциклопедія: В 5-ти т. / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Українська енциклопедія, 2003. – Т. 5. – С. 561–562.
2. Дубовицкий В.Н. Социология права: предмет, методология и методы / В.Н. Дубовицкий ; Белорусский государственный университет. – Минск : Право и экономика, 2010. – 174 с.
3. Костицький В.В. Соціологія права як наука / В.В. Костицький. – <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/kostytsky-soc-prava.pdf>
4. Оніщенко Н. Соціологія права як чинник удосконалення право-державотворення в Україні / Н. Оніщенко // Віче. – 2013. – № 5. – <http://www.viche.info/journal/3566/>
5. Яцино К. Місце соціології права в системі інших гуманітарних дисциплін / К. Яцино // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Юридичні науки. – 2010. – № 84. – С. 76-81.
6. Cotterrell R.V.M. The Sociology of Law: an Introduction / Roger Cotterrell. – Oxford University Press. – 2012. – Р. 398. – Електронний ресурс. – [режим доступу] http://www.amazon.com/The-Sociology-Law-An-Introduction/dp/0406517703#reader_0406517703

Тема 2: «ІСТОРІЯ СОЦІОЛОГІЇ ПРАВА»

(2 год.)

1. Історичні передумови виникнення соціології права.
2. Класична соціологія права.
3. Сучасні концепції соціології права.
4. Розвиток соціології права в Україні.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Соціологія права : навч. посіб. / В.Д. Воднік, Ю.І. Золотарьова, Г.П. Клімова та ін. ; за ред. Н. П. Осипової. – Х. : Право, 2007. – С. 20-27.
2. Соціологія права : навч. посіб. / О.М. Джужа, І.Г. Кириченко, В.С. Ковальський та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужа. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 29-81.
3. Соціологія права : підручник / за заг ред. Л.М. Герасіної, М.І. Панова. – К., 2003. – С. 23-65.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрусяк Т.Г. Євген Ерліх та його вплив на розвиток української правової думки кінця ХІХ – початку ХХ ст. / Т.Г. Андрусяк // Ерліхівський збірник. Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. – Вип. 6. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2012. – С. 78-82.

2. Бунчук О.Б. Соціологічна юриспруденція та її напрямки / О.Б. Бунчук // Ерліхівський збірник. Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. – Вип. 6. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2012. – С. 130-132.
3. Гурвич Г.Д. Философия и социология права : Избранные произведения / Пер. М.В. Антонова, Л.В. Ворониной. – СПб. : Изд. Дом С.-Петербур. гос. ун-та, Изд-во юрид. фак-та С.-Петербур. гос. ун-та, 2004. – 848 с.
4. Жуков В.Н. Философия и социология права: опыт плюралистического подхода : Монография / В.Н. Жуков. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 288 с.
5. Настасьяк І.Ю. Соціологія права : Навчальний посібник / І.Ю. Настасьяк. – Львів, 2008. – 196 с.
6. Encyclopedia of Law and Society: American and Global Perspectives / editir David S. Clarc. – SAGE Publications, Inc. – 2007. – 1600 p. – Електронний ресурс. – [режим доступу]
<https://books.google.com.ua/books?id=3v1yAwAAQBAJ&pg=PT1431&lpg=PT1431&dq=Aubert,+Vilhelm,+ed,+1969+Sociology+of+Law&source=bl&ots=ccaWhhCIE-&sig=H15M4zABpIc8xFsgSKKAWPulhqE&hl=ru&sa=X&ei=rcQdVaGBEIWxaYLwgPgO&ved=0CC8Q6AEwCA#v=onepage&q=Aubert%2C%20Vilhelm%2C%20ed%2C%201969%20Sociology%20of%20Law&f=false>

Тема 3: «ПРАВОВА СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ»

(2 год.)

1. Поняття, зміст та інститути соціалізації.
2. Особливості правової соціалізації особистості.
3. Механізм правової соціалізації особистості.
4. Правова свідомість і правова поведінка.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Соціологія права : навч. посіб. / В.Д. Воднік, Ю.І. Золотарьова, Г.П. Клімова та ін. ; за ред. Н. П. Осипової. – Х. : Право, 2007. – С. 67-132.
2. Соціологія права : навч. посіб. / О.М. Джужа, І.Г. Кириченко, В.С. Ковальський та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужи. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 124-141, 143-156.
3. Соціологія права : підручник / за заг ред. Л.М. Герасіної, М.І. Панова. – К., 2003. – С. 216-250.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гревцов Ю.И. Социология права : курс лекций / Ю.И. Гревцов. – СПб. : "Юридический центр Пресс", 2001. – 312 с.
2. Гречин А.С. Социология правового сознания : Учеб. пособие для вузов / А.С. Гречин. – М : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 256 с.
3. Касьянов В.В., Нечипуренко В.Н. Социология права / В.В. Касьянов, В.Н. Нечипуренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 480 с.
4. Настасьяк І.Ю. Соціологія права : Навчальний посібник / І.Ю. Настасьяк. – Львів, 2008. – 196 с.
5. Социология права : учеб. пособие / В.В. Глазырин, Ю.И. Гревцов, В.В. Зенков и др. ; Под ред. В.М. Сырых. – М. : "Юстицинформ", 2001. – 480 с.

6. Barzilai G. Communities and Law: Politics and Cultures of Legal Identities / Gad Barzilai. – University of Michigan Press. – 2003. – p. 360. – Електронний ресурс. – [режим доступу]
<https://www.press.umich.edu/pdf/0472113151-fm.pdf>

Тема 4: «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВОТВОРЕННЯ»

(3 год.)

1. Соціологічні аспекти правотворчого процесу.
2. Громадська думка як соціальний інститут.
3. Соціальний механізм законотворчості.
4. Ефективність законодавства.
5. Закон як соціальне явище.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Соціологія права : навч. посіб. / В.Д. Воднік, Ю.І. Золотарьова, Г.П. Клімова та ін. ; за ред. Н. П. Осипової. – Х. : Право, 2007. – С. 134-150.
2. Соціологія права : навч. посіб. / О.М. Джужа, І.Г. Кириченко, В.С. Ковальський та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужи. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 82-97, 225-236.
3. Соціологія права : підручник / за заг ред. Л.М. Герасіної, М.І. Панова. – К., 2003. – С. 200-219.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Оніщенко Н. Соціологія права як чинник удосконалення право-державотворення в Україні / Н. Оніщенко // Віче. – 2013. – № 5. – <http://www.viche.info/journal/3566/>
2. Гурвич Г.Д. Философия и социология права : Избранные произведения / Пер. М.В. Антонова, Л.В. Ворониной. – СПб. : Изд. Дом С.-Петербур. гос. ун-та, Изд-во юрид. фак-та С.-Петербур. гос. ун-та, 2004. – 848 с.
3. Касьянов В.В., Нечипуренко В.Н. Социология права / В.В. Касьянов, В.Н. Нечипуренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 480 с.
4. Гревцов Ю.И. Социология права : курс лекций / Ю.И. Гревцов. – СПб. : "Юридический центр Пресс", 2001. – 312 с.
5. Социология права : учеб. пособие / В.В. Глазырин, Ю.И. Гревцов, В.В. Зенков и др. ; Под ред. В.М. Сырых. – М. : "Юстицинформ", 2001. – 480 с.
6. Настасяк І.Ю. Соціологія права : Навчальний посібник / І.Ю. Настасяк. – Львів, 2008. – 196 с.
7. Deflem M. Sociology of Law: Visions of a Scholarly Traditions / Mathieu Deflem. – Cambridge Unaversity Press, 2008. – 337 p. – Електронний ресурс. – [режим доступу]
<https://books.google.com.ua/books?id=g4pG6AqaBc8C&printsec=copyright&hl=ru#v=onepage&q&f=false>

Тема 5: «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ»

(3 год.)

1. Правозастосування як вид соціальної діяльності.
2. Умови правозастосовчої діяльності.
3. Фактична діяльність суб'єктів правозастосування. Соціальні критерії її оцінки.
4. Соціологія судової діяльності.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Соціологія права : навч. посіб. / В.Д. Воднік, Ю.І. Золотарьова, Г.П. Клімова та ін. ; за ред. Н. П. Осипової. – Х. : Право, 2007. – С. 151-168.
2. Соціологія права : навч. посіб. / О.М. Джужа, І.Г. Кириченко, В.С. Ковальський та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужи. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 237-252.
3. Соціологія права : підручник / за заг ред. Л.М. Герасіної, М.І. Панова. – К., 2003. – С. 220-243.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Оніщенко Н. Соціологія права як чинник удосконалення право-державотворення в Україні / Н. Оніщенко // Віче. – 2013. – № 5. – <http://www.viche.info/journal/3566/>
2. Гурвич Г.Д. Философия и социология права : Избранные произведения / Пер. М.В. Антонова, Л.В. Ворониной. – СПб. : Изд. Дом С.-Петербур. гос. ун-та, Изд-во юрид. фак-та С.-Петербур. гос. ун-та, 2004. – 848 с.
3. Касьянов В.В., Нечипуренко В.Н. Социология права / В.В. Касьянов, В.Н. Нечипуренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 480 с.
4. Гревцов Ю.И. Социология права : курс лекций / Ю.И. Гревцов. – СПб. : "Юридический центр Пресс", 2001. – 312 с.
5. Социология права : учеб. пособие / В.В. Глазырин, Ю.И. Гревцов, В.В. Зенков и др. ; Под ред. В.М. Сырых. – М. : "Юстицинформ", 2001. – 480 с.
6. Настасьяк І.Ю. Соціологія права : Навчальний посібник / І.Ю. Настасьяк. – Львів, 2008. – 196 с.
7. Schluchter W. The Sociology of Law as an Empirical Theory of Validity / Wolfgang Schluchter ; European Academy of Sociology // European Sociological Review. – 2003. – Vol. 19. – № 5. – P. 537-549. – Електронний ресурс. – [режим доступу] http://www.havenscenter.org/files/Biernacki_4_schluchter.pdf

Тема 6: «СОЦІОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОГО КОНФЛІКТУ»

(2 год.)

1. Поняття, ознаки та функції юридичного конфлікту.
2. Класифікація юридичних конфліктів.
3. Структура юридичного конфлікту.
4. Динаміка юридичного конфлікту.
5. Способи попередження та розв'язання юридичних конфліктів.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Соціологія права : навч. посіб. / О.М. Джужа, І.Г. Кириченко, В.С. Ковальський та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужи. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 193-224.
2. Соціологія права : підручник / за заг ред. Л.М. Герасіної, М.І. Панова. – К., 2003. – С. 244-311.
3. Encyclopedia of Law and Society: American and Global Perspectives / editir David S. Clarc. – SAGE Publications, Inc. – 2007. – 1600 p. – Електронний ресурс. – [режим доступу] <https://books.google.com.ua/books?id=3v1yAwAAQBAJ&pg=PT1431&lpg=PT1431&dq=Aubert,+Vilhelm,+ed,+1969+Sociology+of+Law&source=bl&ots=ccaWhhCIE->

http://www.amazon.com/The-Sociology-Law-An-Introduction/dp/0406517703#reader_0406517703

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Касьянов В.В., Нечипуренко В.Н. Социология права / В.В. Касьянов, В.Н. Нечипуренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 480 с.
2. Гречин А.С. Социология правового сознания : Учеб. пособие для вузов / А.С. Гречин. – М : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 256 с.
3. Гревцов Ю.И. Социология права : курс лекций / Ю.И. Гревцов. – СПб. : "Юридический центр Пресс", 2001. – 312 с.
4. Социология права : учеб. пособие / В.В. Глазырин, Ю.И. Гревцов, В.В. Зенков и др. ; Под ред. В.М. Сырых. – М. : "Юстицинформ", 2001. – 480 с.
5. Настасяк І.Ю. Соціологія права : Навчальний посібник / І.Ю. Настасяк. – Львів, 2008. – 196 с.

Тема 7: «СОЦІОЛОГІЯ ЗЛОЧИННОСТІ»

(2 год.)

1. Соціологія девіантної поведінки.
2. Концептуальні підходи до соціології злочинності.
3. Злочин як об'єкт соціологічного аналізу.
4. Соціологічні аспекти призначення покарання.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Соціологія права : навч. посіб. / В.Д. Воднік, Ю.І. Золотарьова, Г.П. Клімова та ін. ; за ред. Н. П. Осипової. – Х. : Право, 2007. – С. 169-184.
2. Соціологія права : навч. посіб. / О.М. Джужа, І.Г. Кириченко, В.С. Ковальський та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужа. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 158-173, 174-192.
3. Соціологія права : підручник / за заг ред. Л.М. Герасіної, М.І. Панова. – К., 2003. – С. 244-311.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Касьянов В.В., Нечипуренко В.Н. Социология права / В.В. Касьянов, В.Н. Нечипуренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 480 с.
2. Гречин А.С. Социология правового сознания : Учеб. пособие для вузов / А.С. Гречин. – М : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 256 с.
3. Гревцов Ю.И. Социология права : курс лекций / Ю.И. Гревцов. – СПб. : "Юридический центр Пресс", 2001. – 312 с.
4. Социология права : учеб. пособие / В.В. Глазырин, Ю.И. Гревцов, В.В. Зенков и др. ; Под ред. В.М. Сырых. – М. : "Юстицинформ", 2001. – 480 с.
5. Настасяк І.Ю. Соціологія права : Навчальний посібник / І.Ю. Настасяк. – Львів, 2008. – 196 с.
6. Cotterrell R.V.M. The Sociology of Law: an Introduction / Roger Cotterrell. – Oxford University Press. – 2012. – P. 398. – Електронний ресурс. – [режим доступу] http://www.amazon.com/The-Sociology-Law-An-Introduction/dp/0406517703#reader_0406517703

VI. САМОСТІЙНА РОБОТА З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.1.	Соціологія права як наука	6
1.2.	Історія соціології права	5
1.3.	Правова соціалізація особистості	5
2.1.	Соціологія правотворення	6
2.2.	Соціологія правозастосування	6
2.3.	Соціологія правового конфлікту	5
2.4.	Соціологія злочинності	5
РАЗОМ		38

VII. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

Реферативні доповіді	
1.	Євген Ерліх – основоположник соціології права.
2.	Американська школа соціології права.
3.	Соціальні аспекти судових помилок.
4.	Девіантна поведінка та соціальний контроль.
5.	Соціальна обумовленість і цінність права.
6.	Соціальна природа правової поведінки.
7.	Вплив соціальних чинників на функціонування права у суспільстві.
8.	Судовий процес як соціальна взаємодія.

VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Методи навчання (гр. «*methodos*» - шлях пізнання, спосіб знаходження істини) - це впорядковані способи взаємопов'язаної, цілеспрямованої діяльності педагога й студентів, спрямовані на ефективне розв'язання навчально-виховних завдань. Вони реалізуються через систему прийомів і засобів навчальної діяльності. Прийоми навчання - це складова методу, конкретні дії педагога й студентів, спрямовані на реалізацію вимог тих чи тих методів. Засоби навчання - це різноманітне навчальне обладнання, що використовується у системі пізнавальної діяльності (книги, письмове приладдя, лабораторне обладнання, технічні засоби та ін.).

Говорячи про методи, прийоми та засоби навчання студентів-правників, треба виходити з мети виховання і навчання сучасної людини в широкому розумінні. Хибною є думка, що головне у навчанні - оволодіти якомога більшою сумою правових знань. Виходячи з цього, науково-педагогічні працівники традиційно бачать свою місію в інформуванні студентів про ті чи ті знання в рамках певної теми. Однак аналіз результатів такої діяльності не підтверджує здійснення намірів. Випускник вищого навчального закладу володіє порівняно невеликою сумою знань від загального масиву інформації, яку сприймав під час навчання. В умовах науково-технічної революції, інформаційного буму

марно прагнути засвоїти цей масив. По-перше, світовий обсяг інформації подвоюється через кожні 5-6 років. По-друге, кількість нової інформації навіть у межах вузької науки стрімко зростає.

Поняття методу навчання - складне, багатовимірне. Це дидактичне поняття, якому властиво чимало ознак. Слушною щодо цього є думка професора А.М. Алексюка про видові ознаки методів навчання: 1)"бути формою руху пізнавальної діяльності", зокрема: а) "бути певним логічним шляхом засвоєння знань, умінь та навичок учнями" (індукція, аналіз і синтез, порівняння, абстрагування, конкретизація, узагальнення тощо); б) "бути певним видом і рівнем пізнавальної діяльності учнів (репродуктивний, евристичний, дослідницький)"; в) "бути певним шляхом стимулювання і мотивації учіння"; 2)"бути щоразу специфічним пізнавальним рухом основ наук, що вивчаються в школі", завдяки якому поєднуються зміст і метод навчання; 3)"бути певною формою обміну науковою інформацією між тим, хто вчить, і тим, хто вчиться" (словесна, наочна чи практична); 4)"бути певним способом керування пізнавальною діяльністю учнів"; зокрема "способом викладу знань, умінь та навичок для учнів (учитель, книжка, навчальна машина тощо)". Такий підхід з позицій видових ознак дає можливість розпізнавати методи навчання серед інших дидактичних категорій. Але важливо означити дефініції кожного методу навчання на основі видових ознак, оскільки наукове розуміння тих чи тих дефініцій дає змогу ефективно використовувати певні методи навчання у вищій школі.

Розповідь - це метод навчання, який передбачає оповідну, описову форму розкриття навчального матеріалу з метою спонукання студентів до створення в уяві певного образу. Інколи цей метод називають "малювання словом".

Пояснення - вербальний метод навчання, за допомогою якого педагог розкриває сутність певного явища, закону, процесу. Він ґрунтується не стільки на уяві, скільки на логічному мисленні з використанням попереднього досвіду студентів.

Бесіда передбачає використання попереднього досвіду студентів з певної галузі знань і на основі цього приведення їх за допомогою діалогу до усвідомлення нових явищ, понять або відтворення вже наявних.

Лекція - це метод, за допомогою якого педагог у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно пов'язаних, об'єднаних загальною темою.

Інструктаж передбачає розкриття норм поведінки, особливостей використання методів і навчальних засобів, дотримання правил безпеки під час виконання навчальних операцій. Це важливий етап в оволодінні методами самостійної пізнавальної діяльності. Адже важливо, щоб студенти розуміли не лише, що треба робити, а і як це робити.

Чільне місце серед групи словесних методів посідає метод роботи з книгою. Студенти мають розуміти, що основне джерело отримання наукової інформації - не викладач, а книга. Тому так важливо навчити студентів методів і засобів самостійної роботи з книгою: читання, переказу, виписування, складання плану, рецензування, конспектування, виготовлення таблиць, схем, графіків та ін.

Ефективне навчання неможливе без широкого використання наочних методів. Вони зумовлені діалектичними закономірностями пізнання і психологічними особливостями сприймання. Наочні методи передбачають насамперед використання демонстрації та ілюстрації. При цьому варто зауважити, що ці методи можуть застосовуватись як прийоми реалізації вимог інших методів.

Демонстрація - це метод навчання, який передбачає показ предметів і процесів у натурі, динаміці. Ілюстрація - метод навчання, за якого предмети і процеси розкриваються через їх символічне зображення (світлини, малюнки, схеми, графіки та ін.). Сутність цих двох методів близька між собою в етимологічному плані. Спостереження як метод навчання передбачає сприймання певних предметів, явищ, процесів у природному й виробничому середовищі без втручання у ці явища і процеси.

Усі методи цієї групи тісно переплетені. Використання у навчальному процесі тих чи тих методів зумовлене різними чинниками: психологічними особливостями учнів певного

віку, дидактичними цілями, рівнем матеріального забезпечення навчальних закладів. Досить суттєвим у використанні наочних методів навчання є володіння технологією і технікою виготовлення й використання засобів демонстрації та ілюстрації. Особливої уваги потребує використання технічних засобів навчання, й зокрема комп'ютерної техніки. Усі ці питання мають детально розглядатись у процесі вивчення фахових методик.

Практичні методи навчання спрямовані на досягнення завершального етапу процесу пізнання. Вони сприяють формуванню вмінь і навичок, логічному завершенню ланки пізнавального процесу стосовно конкретної теми, розділу.

Лабораторний метод передбачає організацію навчальної роботи шляхом використання спеціального обладнання та певної технології для набуття нових знань або перевірки наукових гіпотез на рівні досліджень.

Практична робота спрямована на використання набутих знань у розв'язанні практичних завдань. Наприклад, огляд місця події.

У навчальній практиці значне місце відводиться вправам. Вправа - це метод навчання, сутність якого полягає у цілеспрямованому, багаторазовому повторенні студентами окремих дій чи операцій з метою формування умінь та навичок.

Використовуючи практичні методи, варто зважати на низку передумов: забезпечення розуміння студентами сутності наукових знань як базового компонента практичної діяльності; оволодіння алгоритмами застосування знань відповідно до дидактичної мети; створення оптимальних умов для самостійної діяльності студентів у процесі формування умінь і навичок. Адже уміння і навички - це результат індивідуальної дії особистості.

При цьому основним "інструментом" пізнання є мозок людини. Тому в навчальному процесі природно використовуються методи, відповідні логіці. Це - аналіз, синтез, індукція, дедукція, традукція.

Аналітичний метод передбачає мисленнєвий або практичний розклад цілого на частини з метою вивчення їх суттєвих ознак. Але це лише початковий компонент пізнання. Для розуміння цілісності явища, процесу, сутності окремого поняття необхідно перейти до наступної логічної операції - синтезу. Синтез як метод ґрунтується на мисленнєвому або практичному з'єднанні виділених аналізом елементів чи властивостей предмета, явища в одне ціле. Синтез є органічним продовженням аналізу й може будуватись лише на його основі. Це ґносеологічна закономірність навчального процесу.

Отже, у процесі пізнання конкретного предмета, явища, категорії є діалектична взаємодія і взаємозумовленість аналізу й синтезу. Поряд з аналізом і синтезом у процесі пізнання використовують такі логічні методи, як індукція, дедукція, традукція. Індуктивний метод - це шлях вивчення предметів, явищ від одиничного до загального. У результаті розуміння сутності ознак, властивостей одиничних предметів чи явищ, понять є можливість усвідомити істотні, типові закономірності чи властивості однопорядкових предметів або явищ. Проте, використовуючи індуктивний метод, варто не змушувати студентів завчати велику кількість одиничних понять, а лише ту інформацію, що дасть змогу виділити у споріднених поняттях суттєве, загальне, типове. Дедуктивний метод, навпаки, базується на вивченні навчального матеріалу від загального до окремого, одиничного. Студенти ознайомлюються із загальною закономірністю, а потім на основі цієї закономірності, правила, закону характеризуються інші явища, предмети. Індуктивний і дедуктивний методи перебувають у діалектичному взаємозв'язку. Традуктивний метод передбачає висновки від одиничного до одиничного, від часткового до часткового, від загального до загального.

Ефективність навчання багато в чому зумовлена способом організації мислення. Залежно від рівня розумової активності студентів виділяють такі методи навчання: проблемний виклад (проблемно-інформаційний), частково-пошуковий, дослідницький.

Проблемний виклад передбачає створення викладачем проблемної ситуації, допомогу студентам у виділенні та "прийнятті" проблемного завдання, використанні

словесних методів (лекції, пояснення) для активізації мисленнєвої діяльності студентів, спрямованої на задоволення пізнавального інтересу шляхом отримання нової інформації.

Частково-пошуковий метод включає студентів у пошук шляхів, прийомів і засобів розв'язання пізнавального завдання. Для забезпечення дієвості цього методу необхідно створити проблемну ситуацію і спонукати студентів до розуміння і прийняття пізнавального завдання; керувати ходом пошукової мисленнєвої діяльності студентів з використанням системи логічно вмотивованих запитань; стимулювати і схвалювати пізнавальну діяльність студентів у процесі розв'язання навчальних завдань; аналізувати успіхи і помилки, труднощі.

Дослідницький метод спрямований на включення студентів у самостійне розв'язання пізнавального завдання з використанням необхідного обладнання. Для ефективності цього методу варто дотримуватися низки вимог: створення проблемної ситуації; керівництво студентами при виділенні пізнавального завдання; спонукання студентів до пошуків гіпотези, перевірки її достовірності; надання допомоги у пошуках ефективних методів і резерву знань, необхідних для розв'язання задачі; орієнтація студентів на проведення досліджень і систематизація результатів проведеної роботи; включення студентів у самостійний аналіз перебігу та результатів проведеної роботи.

ІХ. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Одним із засобів визначення кількісних і якісних параметрів технології навчання виступає контроль, як один із невід'ємних компонентів процесу діагностування навчальних досягнень студентів.

Контроль - це виявлення, вимір і оцінювання результатів навчально-пізнавальної діяльності студентів. Саму ж процедуру виявлення та виміру називають перевіркою, що є складовою частиною контролю. Крім перевірки, контроль містить у собі оцінювання (як процес) і оцінку (як результат) перевірки. За допомогою контролю допомогою встановлюють вихідний рівень знань студентів, отримують інформацію про стан їхніх знань у процесі навчання. Його ж ефективність значною мірою залежить від уміння студентів сповна використовувати можливості бібліотеки вишу.

Показники контролю знань студентів є єдиною основою для судження про результати навчання, а отже й для вирішення таких важливих питань, як переведення на наступний курс, призначення стипендії, випуск з вищої школи і видача диплома. До основних завдань системи контролю якості підготовки фахівців-юристів відносять: визначення рівня виявлення та розвитку системи компетенцій особистості студентів; виявлення, перевірку та оцінювання рівня здобутих знань, умінь та навичок студентів і якості засвоєння ними навчального матеріалу з конкретної дисципліни на всіх етапах навчання; порівняння фактичних результатів навчально-пізнавальної діяльності із запланованими; оцінювання відповідності змісту, форм, методів і засобів навчання до мети та завдань підготовки фахівців відносно галузевої компоненти державних стандартів освіти з певного напрямку підготовки або спеціальності «Правознавство»; стимулювання систематичної самостійної роботи та пізнавальної активності студентів; виявлення і розвиток творчих здібностей, підвищення зацікавленості у вивченні навчального матеріалу; оцінювання ефективності самостійної, індивідуальної роботи студентів, їхнього вміння працювати з навчальною, довідковою, методичною літературою; виявлення кращого досвіду та розроблення заходів для підвищення якості навчання шляхом впровадження у навчальний процес інноваційних технологій, у тому числі використання нових інформаційних можливостей, зокрема комп'ютера, Інтернету.

До організації контролю висувається ряд вимог, зокрема, його потрібно підпорядкувати поставленим цілям навчання; встановлювати конкретні, об'єктивні результати контролю знань (вміння, навички, досвід творчої діяльності та емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності); використовувати методи об'єктивного аналізу і оцінювання отриманих результатів контролю. Контроль, результатом якого є

певна оцінка, має бути систематичним, освітнім, діагностичним, виховним (стимулюючим), розвиваючим, керованим, оцінюючим, всебічним, об'єктивним, неупередженим, відкритим, гласним.

При вивченні дисциплін, зокрема й такої, як «Соціологія права», доцільно застосовувати різні види контролю: попередній (з метою діагностування перед вивченням нового розділу, теми, на початку семестру), поточний (виявляти якість засвоєння студентами знань на заняттях), тематичний (встановлювати, наскільки успішно студенти оволоділи системою знань з теми, розділу, наскільки ефективно використовують навчальну літературу загалом, наявну в науковій бібліотеці університету зокрема), підсумковий (виявляти досягнутий рівень підготовленості студентів з окремих навчальних предметів).

Попередній контроль застосовуємо як передумову для успішного планування і керівництва навчальним процесом. Його мета - ознайомлення із загальним рівнем підготовки студентів з предмета, щоб намітити подальшу організацію навчально-пізнавальної діяльності студентів. Попередній контроль (перевірка та оцінка залишкових знань) проводиться також через деякий час після підсумкового іспиту з певної дисципліни як з метою оцінки міцності знань, так і визначення їхнього рівня.

Поточний контроль знань є органічною частиною всього педагогічного процесу і слугує засобом виявлення ступеня сприйняття (засвоєння) навчального матеріалу. Він здійснюється у повсякденній навчальній роботі й виражається у систематичних спостереженнях викладача за навчальною діяльністю студентів на кожному занятті. Мета - оперативне одержання об'єктивних даних про рівень знань студентів і якості навчальної роботи на занятті, вирішення завдань керівництва навчальним процесом, що можливі тільки на підставі даних поточного контролю.

Рубіжний (тематичний, модульний, блоковий) контроль знань є показником якості вивчення окремих розділів, тем і пов'язаних з цим пізнавальних, методичних, психологічних та організаційних якостей студентів. Рубіжний контроль дає можливість перевірити засвоєння отриманих знань через триваліший період і охоплює значний за обсягом розділ курсу, проводиться усно й письмово, як контрольна робота, індивідуально або у групі.

Підсумковий контроль - це перевірка рівня засвоєння знань, умінь студентів за семестр, курс, весь період навчання у ВНЗ. У його ході встановлюється система і структура знань студентів. До підсумкового контролю належать семестрові, перевідні й державні іспити, а також заліки перед іспитом. Основна мета іспитів - визначення дійсного змісту знань студентів за обсягом, якістю і вмінням застосовувати їх у практичній діяльності. Не зважаючи на результати контрольних заходів у перебігу семестра, іспит як підсумкова форма контролю має бути обов'язковим для всіх студентів.

Контроль здійснюється у різних формах: індивідуальній, груповій і фронтальній.

Рейтингова система оцінювання, що застосовується за кредитно-трансферної системи, підсилює роль поточного і підсумкового контролю, робить його систематичним. Рейтингове оцінювання забезпечує інтегральну оцінку результатів навчання студентів, поєднує кількісні оцінки результативності навчання з якісними показниками навчання студентів, дає змогу враховувати їхні досягнення на кожному етапі оволодіння знаннями, активізувати самостійну роботу, зокрема й з навчальною літературою, є зручним при переведенні національної оцінки на шкалу ECTS, сприяє розвитку самоконтролю студентів.

Одним із найважливіших методів контролю є спостереження за навчальною діяльністю студентів. Він дає змогу скласти уявлення про пізнавальні можливості студентів, їхнє ставлення до оволодіння знаннями, рівень самостійної підготовки тощо.

Усне опитування досить широко використовують у традиційній системі перевірки та оцінювання навчальних досягнень студентів, воно полягає в постановці перед ними запитань за змістом навчального матеріалу та оцінюванні їхніх відповідей. За своїм

характером усне опитування може бути індивідуальним і фронтальним, простим і складним.

Повніше реалізувати діагностичну функцію уможливорює письмовий контроль. Він дає змогу економно використовувати навчальний час, виявити уміння логічного, послідовного викладення думок студентом, досягти єдності вимог до контролю. Проте, письмові контрольні роботи не можуть замінити усного контролю знань, викладачеві необхідно поєднувати ці методи.

Достатньо новий метод контролю навчальних досягнень студентів - тестування. При вивченні спеціальних профілюючих дисциплін завершального етапу професійної підготовки використовують тести для контролю та оцінювання, засвоєння ними змісту окремої навчальної дисципліни або окремої її частини (модуля) і тести, що визначають підготовленість студентів і є пробою на визначення кваліфікації випускника. Кваліфікаційний тест, як правило, комплексний.

На тестовому екзамені студенту потрібно підтвердити не тільки наявність знань, умінь і навичок, а й здатність приймати правильні рішення. Проте тестування не може повністю замінити усні й практичні форми контролю. Вміння володіти спеціальною термінологією, логічно будувати речення, доступно і зрозуміло висловлювати свої думки, найповніше можна перевірити за допомогою усних форм контролю (семінарські заняття), а ступінь сформованості практичних умінь та навичок - на практичних заняттях та під час різних видів навчальної та виробничо-технологічної практик.

До основної умови організації ефективного контролю навчальних досягнень у процесі вивчення спеціальних дисциплін відносимо системність контролю, коли вивчення кожного розділу, кожної теми закінчується контрольними завданнями, а усне опитування, письмові роботи, тестові завдання поєднують із практичною перевіркою, цілеспрямовано і доцільно використовують у формуванні самоконтролю студентів. Контрольні завдання мають охоплювати весь навчальний матеріал і бути диференційованими за рівнями володіння студентами знаннями. При цьому викладач інформує їх про зміст, методи, форми і терміни проведення контрольних заходів та надає можливість кожному ознайомитися з результатами контролю, проаналізувати їх виконання, допущені помилки.

Отже, при вивченні навчальної програми дисципліни «Соціологія права» варто поєднувати комплекс методів і форм контролю навчальних досягнень студентів (усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль знань). А щоб результати були вагомими, студентам-правникам слід сповна використовувати можливості кафедральної та університетської бібліотек.

X. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА МОДУЛЯМИ							Підсумковий модульний контроль	Сума балів (максимальна)
МОДУЛЬ I			МОДУЛЬ II				50	100
1.1.	1.2.	1.3.	2.1.	2.2.	2.3.	2.4.		
8	9	8	6	6	6	7		
ВСЬОГО - 25			ВСЬОГО - 25					

XI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	Для заліку
90 -100	A	відмінно	зараховано

82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ХІІ. ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

1. Предмет соціології права.
2. Методи соціології права.
3. Структура і функції соціології права.
4. Місце соціології права в системі гуманітарних та юридичних наук.
5. Соціологічне розуміння права.
6. Історичні передумови виникнення соціології права.
7. Класична соціологія права.
8. Соціолого-правові погляди Еміля Дюркгейма.
9. Концепція «живого права» Євгена Ерліха.
10. Сучасні концепції соціології права.
11. Соціолого-правова теорія Роско Паунда.
12. Розвиток соціології права в Україні.
13. Поняття, зміст та інститути соціалізації.
14. Особливості правової соціалізації особистості.
15. Механізм правової соціалізації особистості.
16. Правова соціалізація, правова свідомість і правова поведінка: співвідношення понять.
17. Соціологічні аспекти правотворчого процесу.
18. Громадська думка як соціальний інститут.
19. Соціальний механізм законотворчості.
20. Ефективність законодавства.
21. Закон як соціальне явище.
22. Правозастосування як вид соціальної діяльності.
23. Умови правозастосовчої діяльності.
24. Фактична діяльність суб'єктів правозастосування.
25. Соціологія судової діяльності.
26. Судовий процес як соціальна взаємодія.
27. Соціологічні аспекти вивчення ефективності правосуддя.
28. Соціальні аспекти судових помилок.
29. Поняття, ознаки та функції юридичного конфлікту.
30. Теорії конфліктів.
31. Класифікація юридичних конфліктів.
32. Структура юридичного конфлікту.

33. Динаміка юридичного конфлікту.
34. Способи попередження та розв'язання юридичних конфліктів.
35. Соціологія девіантної поведінки.
36. Теорії девіантної поведінки.
37. Концептуальні підходи до соціології злочинності.
38. Злочин як об'єкт соціологічного аналізу.
39. Кримінальна особистість як суб'єкт злочину.
40. Соціологічні аспекти призначення покарання.

ХІІІ. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціологія права : навч. посіб. / В.Д. Воднік, Ю.І. Золотарьова, Г.П. Клімова та ін. ; за ред. Н. П. Осипової. – Х. : Право, 2007. – 232 с.
2. Соціологія права : навч. посіб. / О.М. Джужа, І.Г. Кириченко, В.С. Ковальський та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужи. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 288 с.
3. Соціологія права: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навчальних закладів / М. І. Панов, Н. П. Осипова, Л. М. Герасіна та ін.; За ред. Н. П. Осипової. — К. : Концерн «Видавничий Дім Ін Юре», 2003. — 276 с.
4. Соціологія права : підручник / за заг ред. Л.М. Герасіної, М.І. Панова. – К., 2003. – 398 с.
5. Социология права : учеб. пособие / В.В. Глазырин, Ю.И. Гревцов, В.В. Зенков и др. ; Под ред. В.М. Сырых. – М. : "Юстицинформ", 2001. – 480 с.
6. Касьянов В.В., Нечипуренко В.Н. Социология права / В.В. Касьянов, В.Н. Нечипуренко. – Ростов н/Д : Феникс, 2001. – 480 с.
7. Гревцов Ю.И. Социология права : курс лекций / Ю.И. Гревцов. – СПб. : "Юридический центр Пресс", 2001. – 312 с.
8. Савчук С.В. Юридична соціологія: предмет та місце в системі юридичних наук / С.В.Савчук. – Чернівці : Рута, 2003. – 240 с.
9. Дубовицкий В.Н. Социология права: предмет, методология и методы / В.Н Дубовицкий ; Белорусский государственный университет. – Минск : Право и экономика, 2010. – 174 с.
- 10.Костицький В.В. Соціологія права як наука / В.В. Костицький. – <http://www.kostytsky.com.ua/upload/doc/kostytsky-soc-prava.pdf>
- 11.Бігун С. В. Соціологія права // Юридична енциклопедія: В 5-ти т. / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Українська енциклопедія, 2003. – Т. 5. – С. 561–562.
- 12.Оніщенко Н. Соціологія права як чинник удосконалення праводержавотворення в Україні / Н. Оніщенко // Віче. – 2013. – № 5. – <http://www.viche.info/journal/3566/>
- 13.Яцино К. Місце соціології права в системі інших гуманітарних дисциплін / К. Яцино // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Юридичні науки. – 2010. – № 84. – С. 76-81.
- 14.Гурвич Г.Д. Философия и социология права : Избранные произведения / Пер. М.В. Антонова, Л.В. Ворониной. – СПб. : Изд. Дом С.-Петербур. гос. ун-та, Изд-во юрид. фак-та С.-Петербур. гос. ун-та, 2004. – 848 с.

15. Настасяк І.Ю. Соціологія права : Навчальний посібник / І.Ю. Настасяк. – Львів, 2008. – 196 с.
16. Жуков В.Н. Философия и социология права: опыт плюралистического подхода : Монография / В.Н. Жуков. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 288 с.
17. Бунчук О.Б. Соціологічна юриспруденція та її напрямки / О.Б. Бунчук // Ерліхівський збірник. Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. – Вип. 6. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2012. – С. 130-132.
18. Андрусак Т.Г. Євген Ерліх та його вплив на розвиток української правової думки кінця ХІХ – початку ХХ ст. / Т.Г. Андрусак // Ерліхівський збірник. Юридичний факультет Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. – Вип. 6. – Чернівці : Чернівецький національний університет, 2012. – С. 78-82.
19. Гречин А.С. Социология правового сознания : Учеб. пособие для вузов / А.С. Гречин. – М : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 256 с.
20. Карбонье Ж. Юридическая социология : Пер. с фр. / Пер. и вступ. ст. В.А. Туманова. – М. : Прогресс, 1986. – 352 с.
21. Лапаева В.В. Социология права / В.В. Лапаева. – М. : Издательство НОРМА, 2000. – 304 с.
22. Эрлих О. Основоположение социологии права / Пер. с нем. М.В. Антонова ; Под ред. В.Г. Графского, Ю.И. Гревцова. – СПб. : ООО «Университетский издательский консорциум», 2011. – 704 с.
23. Тимашев Н.С. Что такое социология права? / Н.С. Тимашев ; Пер. с англ. А.С. Матковой, Н.В. Романовского // Социологическое наследие. – 2004. – С. 107-112.
24. Сырых В.М. Социология права : Учебное пособие. / В.М. Сырых. – М. : Юридический Дом «Юстицинформ», 2001. – 480 с.
25. Гревцов Ю.И. Очерки теории и социологии права. / Ю.И. Гревцов. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 1996. – 289 с.
26. Барматова С.П. Політична соціологія : Курс лекцій / С.П. Барматова. – К. : Аналітичний центр вивчення суспільства, 2003. – 252 с.
27. Бігун В.С. Антропологія, аксіологія та соціологія права. До питання про праворозуміння / В.С. Бігун // Часопис Київського університету права. – 2005. – № 4. – С. 23-32.
28. Жоль К.К. Философия и социология права : Учеб. пособие для вузов / К.К. Жоль. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 415 с.
29. Бова А.А. Соціологічна інтерпретація інфраправа / А.А. Бова // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 2. – С. 17-31.

30. Barzilai G. *Communities and Law: Politics and Cultures of Legal Identities* / Gad Barzilai. – University of Michigan Press. – 2003. – p. 360. – Электронный ресурс. – [режим доступа]
<https://www.press.umich.edu/pdf/0472113151-fm.pdf>
31. Cotterrell R.V.M. *The Sociology of Law: an Introduction* / Roger Cotterrell. – Oxford University Press. – 2012. – P. 398. – Электронный ресурс. – [режим доступа]
http://www.amazon.com/The-Sociology-Law-An-Introduction/dp/0406517703#reader_0406517703
32. Deflem M. *Sociology of Law: Visions of a Scholarly Traditions* / Mathieu Deflem. – Cambridge University Press, 2008. – 337 p. – Электронный ресурс. – [режим доступа]
<https://books.google.com.ua/books?id=g4pG6AqaBc8C&printsec=copyright&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
33. *Encyclopedia of Law and Society: American and Global Perspectives* / editir David S. Clark. – SAGE Publications, Inc. – 2007. – 1600 p. – Электронный ресурс. – [режим доступа]
<https://books.google.com.ua/books?id=3v1yAwAAQBAJ&pg=PT1431&lpg=PT1431&dq=Aubert,+Vilhelm,+ed,+1969+Sociology+of+Law&source=bl&ots=ccaWhhCIE-&sig=H15M4zABpIc8xFsgSKKAWPulhqE&hl=ru&sa=X&ei=rcQdVaGBEIWxaYLwgPgO&ved=0CC8Q6AEwCA#v=onepage&q=Aubert%2C%20Vilhelm%2C%20ed%2C%201969%20Sociology%20of%20Law&f=false>
34. Schluchter W. *The Sociology of Law as an Empirical Theory of Validity* / Wolfgang Schluchter ; European Academy of Sociology // *European Sociological Review*. – 2003. – Vol. 19. – № 5. – P. 537-549. – Электронный ресурс. – [режим доступа]
http://www.havenscenter.org/files/Biernacki_4_schluchter.pdf
35. Timasheff N.S. What is “Sociology of Law”? / N.S. Timasheff // *American Journal of Sociology*. – 1937. – Vol. 43. – № 2. – Электронный ресурс. – [режим доступа]
<http://www.jstor.org/discover/10.2307/2769025?sid=21105865543721&uid=70&uid=4&uid=2129&uid=2>

XIV. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

14.1. Організація самостійної роботи студентів. Самостійна робота студентів є важливим елементом організації навчального процесу при вивченні дисципліни «Соціологія права». На самостійну роботу студентів навчальною програмою відводиться 38 годин, у т.ч. за окремими видами робіт:

Табл. 1.

Розрахунок годин, що відведено на самостійну роботу

№	Вид робіт	Кількість годин
1.	Опрацювання програмного матеріалу, що не викладається на лекціях.	6
2.	Підготовка до семінарських занять.	12
3.	Виконання індивідуальних завдань.	8
4.	Підготовка до підсумкового модульного контролю.	12
РАЗОМ		38

14.2. Самостійне опрацювання програмного матеріалу, що не викладається на лекціях. При самостійному опрацюванні програмного матеріалу, що не викладається на лекціях, студенти повинні доповнити та розширити свої знання, поглибити теоретичні уявлення, удосконалити навички концептуального аналізу.

Самостійне опрацювання програмного матеріалу здійснюється на основі навчально-методичного комплексу даної дисципліни, що дає можливість студентам визначитися з обсягом і напрямками самостійної роботи.

Самостійне опрацювання програмного матеріалу доцільно розпочинати з розгляду того матеріалу, що викладався на лекційних заняттях. Завдяки цьому систематизуються набуті знання, визначаються прогалини в їх засвоєнні, отримується цілісне уявлення про порушену проблематику, покращується орієнтування у визначенні сутності питань, що винесені для самостійного опрацювання.

Важливе значення для ефективного самостійного опрацювання матеріалу має вміння студентів правильно використовувати методичні рекомендації до вивчення дисципліни або ж модулю. Особливу увагу слід звернути на список основної та додаткової літератури; перша є обов'язковою для використання, друга - може використовуватися в разі необхідності поглиблення вже набутих студентами знань.

Критерієм ефективності самостійного опрацювання програмного матеріалу, що не викладається на лекціях, є якість засвоєння знань, яка перевіряється під час участі студентів у семінарських заняттях, при виконанні ІНДЗ та в результатах підсумкового модульного контролю.

14.3. Підготовка до семінарських занять. Підготовка до семінарських занять потребує зусиль з боку студентів. Зокрема, готуючись до семінарських занять, студенти повинні самостійно опрацювати відповідний навчальний елемент шляхом вивчення основної та додаткової літератури до нього, здійснити пошук альтернативних джерел інформації, переосмислити опрацьовану літературу.

При підготовці до виступу на семінарському занятті важливо визначити коло питань, які потребують висвітлення з того чи іншого питання, підібрати як теоретико-методичний,

так й емпіричний матеріал, сформулювати виявлені філософсько-правові антиномії, прогалини в правовому регулюванні тощо.

Слід урахувати, що на виступ на семінарському занятті відводиться не більше 5 хвилин. Тому матеріал має викладатися по суті, й завершуватися короткими висновками. Не слід забувати і про вільну форму викладання матеріалу.

14.4 Виконання індивідуальних науково-дослідницьких завдань. При підготовці індивідуального науково-дослідного завдання слід керуватися вимогами, які висуваються до цього виду самостійної роботи. *По-перше*, воно має характеризуватися чіткою структурою згідно з визначеним планом. *По-друге*, індивідуальне науково-дослідницьке завдання повинно логічно висвітлювати питання, яке розглядається. *По-третє*, воно повинно мати узагальнюючий характер оцінок подій, явищ. *По-четверте*, характеризуватися чіткою аргументацією висновків з усіх порушених питань.

14.5. Підготовка до підсумкового модульного контролю. Підсумковий модульний контроль дозволяє викладачеві визначити узагальнений рівень теоретичних знань студентів за робочою програмою навчальної дисципліни.

Підготовка до підсумкового контролю включає: *опрацювання* студентами основних теоретико-методологічних та наукових положень за темами (навчальними елементами) затвердженої робочої навчальної програми дисципліни, що розглядалися на лекціях; *акумулювання* навичок розширеного засвоєння теоретичних знань, індивідуального їх застосовування для вироблення оптимальних підходів щодо вирішення конкретних проблем, здобутих та закріплених під час самостійного опрацювання матеріалу, що не викладається на лекціях, підготовки та участі у семінарських заняттях, а також при підготовці індивідуального науково-дослідницького завдання.

XV. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА»

15.1. Загальна характеристика магістерської роботи. Магістерська робота є кваліфікаційним навчально-науковим дослідженням, яке студент виконує на завершальному етапі навчання в університеті. Така робота має комплексний характер і пов'язана з використанням набутих магістром знань, умінь і навичок зі спеціальних дисциплін філософсько-правової спеціалізації. Це дослідження має елементи наукової творчості, теоретичної та практичної новизни. Воно передбачає систематизацію, закріплення, розширення та поглиблення теоретичних і практичних знань зі спеціальності, а також застосування їх під час вирішення конкретних наукових, виробничих та інших завдань.

Магістерська робота – це документ, на підставі якого визначають рівень загальнонаукової та спеціальної підготовки студента, його здатність застосовувати знання під час вирішення конкретних проблем, схильність до аналізу та самостійного узагальнення матеріалу з теми дослідження, готовність як випускника магістратури до виконання завдань професійної діяльності у сфері права.

Студентові надається право вибрати тему магістерської роботи з тих, які визначені кафедрою філософії та теорії права, або запропонувати свою тему, обґрунтувавши необхідність її розроблення. Обирати тему без погодження з кафедрою не дозволяється. Тематику магістерських робіт щорічно корегують із урахуванням набутого на кафедрі досвіду, побажань фахівців, які беруть участь у рецензуванні робіт, і рекомендацій державної екзаменаційної комісії.

Магістерська робота випускника кафедри філософії та теорії права – це навчально-наукове дослідження. Обсяг магістерської роботи становить 100-120 сторінок друкованого тексту, без урахування додатків і списку використаної літератури.

До магістерської роботи висувають такі вимоги: актуальність теми дослідження, відповідність її сучасному стану розвитку філософсько-правового знання, а також практичним завданням юридичної сфери; об'єктивність і неупередженість дослідження; наявність характеристики історії досліджуваної проблеми, її сучасного стану, а також передового досвіду роботи у відповідній галузі; чіткість характеристики об'єкта та предмета дослідження, мети та завдань, методів дослідження; аналіз рівня розробленості теми дослідження; правильність архітекτονіки, структури та рубрикації магістерської роботи; відповідність фактичного матеріалу методологічним нормам; обґрунтованість висновків і практичних рекомендацій; бездоганність тексту з погляду законів і правил логіки, граматики та пунктуації; відповідність вимогам державних, міждержавних і міжнародних стандартів, а також наукового стилю викладу; своєчасність виконання.

Магістерську роботу виконують відповідно до завдання-графіка, затвердженого науковим керівником. Цей процес спрямовують і контролюють завідувач кафедри філософії та теорії права, науковий керівник.

Магістерська робота підлягає рецензуванню. Захищають її публічно на засіданні державної екзаменаційної комісії.

15.2. Послідовність виконання магістерської роботи. Магістерську роботу зазвичай виконують у такій послідовності: обирають тему дослідження; з'ясовують об'єкт і предмет дослідження; визначають мету й завдання дослідження; виявляють, відбирають і вивчають літературу з теми та інші джерела інформації, в яких висвітлюються порушені питання; складають попередній план дослідження, розробляють композицію та рубрикацію; викладають теорію та застосовувані методики дослідження; формулюють висновки дослідження й рекомендації; оформляють список використаної літератури, додатки та покажчики; здійснюють літературне редагування й технічне оформлення.

Виконану згідно всіма вимогами магістерську роботу здають до майстерні для виконання палітурних робіт. Потім готову магістерську роботу подають на рецензування. Отримавши магістерську роботу й рецензію на неї, здійснюють безпосередню підготовку до захисту й захист магістерської роботи.

Виконання починають із вибору теми магістерської роботи, її осмислення та обґрунтування. Перевагу віддають темі, яка найповніше відповідає навчально-прикладним інтересам та схильностям і під час розроблення якої можна виявити максимум особистої творчості й ініціативи. Спільно з науковим керівником визначають ступінь наукової розробки порушеної проблематики та її практико-прикладне значення.

Магістранту варто мати на увазі, що наукове дослідження – це цілеспрямоване вироблення знань, які розкривають онтологічну сутність держави і права як засновок вирішення актуальних проблем державно-правового розвитку України.

З'ясовуючи об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, необхідно зважати на те, що між ними й темою магістерської роботи є системні логічні зв'язки.

Об'єкт дослідження – це процес або явище, які породжують наукову проблему й вибрані шляхи для вивчення. Об'єктом дослідження є вся сукупність відношень різних аспектів теорії та практики науки, яка слугує джерелом необхідної для дослідника інформації. Об'єкт дослідження – це частина об'єктивної реальності, яка на відповідному етапі предметом практичної й теоретичної діяльності людини як соціальної істоти (суб'єкта).

Наукова проблема – це сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методам у певній науці й потребують вирішення за допомогою наукових досліджень. Наукові проблеми виникають не стихійно, а закономірно. Тому вирішення наукових проблем є рушійною силою розвитку правової науки. Вибір проблеми дослідження обґрунтовують насамперед

її актуальністю, тобто тим, наскільки вибране дослідження сприятиме розвитку відповідної галузі науки, економіки та соціальному розвитку країни загалом.

Проблема повинна бути чітко визначеною та послідовною. Важливою умовою істинності проблеми є властивість її доведення (доказовості). Цю властивість у формальній логіці виражає закон достатнього обґрунтування, сутність якого полягає в тому, що в ході дослідження достовірними вважають лише ті твердження, стосовно істинності яких наведено обґрунтовані докази. Проблема вважається доведеною, якщо не просто стверджують її істинність, а й указують підстави її вирішення. Оскільки наукова проблема є сукупністю складних теоретичних і практичних питань, під час наукового дослідження проблеми поділяють на складові компоненти – теми.

Тема – це частина наукової проблеми, яка охоплює одне або кілька питань дослідження. Тему вибирають виходячи з мети магістерської роботи, яка повинна передбачати розроблення нових концепцій і напрямів розвитку юридичної науки, удосконалення існуючої методології або розроблення нових методик.

Теми наукових досліджень формують у межах проблем відповідної науки, які поділяють на теоретичні, методологічні та організаційні. *Теоретичні проблеми* передбачають дослідження окремих концепцій юридичної науки, що стосуються її законів, розроблення аксіоматичних знань. *Методологічні проблеми* стосуються методів юридичної науки, що застосовуються в ході вивчення її об'єктів. *Організаційні проблеми* включають організацію досліджень із певної науки й застосування її результатів у практичній діяльності.

Вивчаючи стан наукових розробок із певної теми досліджень, необхідно провести групування добутих знань:

- знання, що здобули загальне визнання наукою й застосовуються на практиці;
- дискусійні питання, що недостатньо розроблені й потребують наукового обґрунтування;
- питання, що виникли під час постановки і є в джерелах інформації;
- питання, що запропоновані практикою;
- питання, що виникають у магістранта на стадії вибору теми.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Предмет дослідження є таким його елементом, який включає сукупність властивостей і відношень об'єкта, опосередкованих людиною у ході дослідження з певною метою в конкретних умовах.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне й часткове. В об'єкті виділяють ту його частину, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямовують увагу, оскільки предмет дослідження визначає тему навчально-наукового дослідження, яку вказують на титульному аркуші першої частини магістерської роботи.

Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також із його кінцевим результатом і шляхом його досягнення. Кінцевий результат дослідження передбачає вирішення проблемної ситуації, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта дослідження в реальній практиці й вимогами суспільства до його ефективнішого функціонування.

Кінцевий результат відображає очікуваний від виконання позитивний ефект, який формулюють двоступенево: першу частину – у вигляді суспільної корисності, другу – у вигляді конкретної користі, віднесеної до основного предмета дослідження. Не слід формулювати мету як «дослідження...», «вивчення...», оскільки ці слова вказують на засіб досягнення, а не на неї саму. Мета роботи зазвичай тісно переплітається з назвою магістерської роботи й повинна чітко вказувати, що саме вирішується в магістерській роботі.

Наявність поставленої мети дозволяє визначити **завдання дослідження**, які можуть включати такі складові:

- вирішення певних теоретичних питань, що входять до загальної проблеми дослідження;
- всебічне вивчення практики вирішення відповідної проблеми, виявлення її типового стану, вад і труднощів, їхніх причин, типових особливостей передового правового досвіду;
- обґрунтування необхідної системи заходів для вирішення відповідної проблеми;
- експериментальну перевірку запропонованої системи заходів щодо відповідності її критеріям оптимальності, тобто досягнення максимально важливих у відповідних умовах результатів вирішення цієї проблеми при певних затратах часу й зусиль;
- розроблення методичних рекомендацій і пропозицій щодо використання результатів дослідження в практиці роботи відповідних державних установ.

Бібліографічні описи джерел ліпше робити на картках (традиційної форми чи електронної), щоб скласти з них робочу картотеку, яка, на відміну від записів у зошиті, зручна тим, що її завжди можна доповнювати новими матеріалами, контролювати повноту добору літератури з кожного розділу магістерської роботи, знаходити необхідні записи. Картки можна групувати в будь-якому порядку залежно від мети або періоду роботи над дослідженням.

У початковий період роботи над темою найзручнішою є розстановка карток в єдиному алфавітному порядку прізвищ авторів і назв видань. Можна згрупувати картки в картотеці за основними питаннями, що розкривають зміст теми магістерської роботи. Тоді на каталожних роздільниках пишуть назви основних структурних частин роботи. Картотеку наповнюють відповідно до тем розділів і підрозділів, щоб своєчасно звернути увагу на недостатню кількість матеріалу з того чи того питання. Доцільно використовувати дублювання карток у різних розділах і підрозділах. Картки робочої картотеки використовують для складання списку використаної літератури, тому бібліографічні описи на картках необхідно робити, суворо дотримуючись бібліографічних стандартів. Крім основних відомостей про видання на картках записують анотацію, бібліотечний шифр документа й назву бібліотеки, в якій він зберігається.

Вибираючи тему дослідження, обґрунтовують не лише її актуальність і наукову новизну, а й практичну значущість.

Затвердження тем магістерських робіт і призначення наукових керівників проводять протоколом засідання кафедри філософії та теорії права (протокол №1, серпень місяць). Після затвердження вивчають і конспектують матеріали з теми магістерської роботи. У першу чергу вивчають праці, де проблему відображено в цілому, а потім переходять до вузких досліджень. Конспектуючи матеріал, слід виписувати лише те, що має стосунок до теми дослідження. Виписувати цитати потрібно лише на одному боці окремих аркушів паперу стандартного розміру, оскільки такий спосіб запису дає змогу ліпше орієнтуватися в накопиченому матеріалі, систематизувати його за темами й проблемами. Кожна цитата повинна супроводжуватися бібліографічним посиланням на джерело запозичення. Посилання роблять за такими зразками: [5, с. 7], [25, с. 17 – 18], [39, с. 15; 45, с. 21 – 22]. Дані про електронні засоби масової інформації, на які необхідно зробити посилання, так само включають до списку використаної літератури.

Накопичивши матеріал, складають **попередній план дослідження**, розробляють композицію та рубрикацію першої частини магістерської роботи. Правильна та логічна структура дослідження – це запорука розкриття теми. Однак уточнення структури є складним процесом, який може тривати протягом усієї роботи над дослідженням, а тому попередній план, композицію та рубрикацію необхідно погодити з науковим керівником. Тема повинна бути розкрита без пропуску логічних ланок, а виклад усього матеріалу має бути підпорядкований одній головній ідеї, чітко визначеній студентом.

Під час формулювання **наукової новизни** дослідження можна вживати, зокрема, такі вислови: «вперше формалізовано...», «розроблено метод..., який відрізняється від...», «доведено залежність між...», «досліджено поведінку... й показано...», «доопрацьовано (відомий) метод... у частині... і поширено його на новий клас систем...», «створено концепцію, що узагальнює... і розвиває...», «досліджено новий ефект...», «розроблено нову систему... з використанням відомого принципу...». Необхідно конкретно довести, що положення, висновки та рекомендації, наведені в магістерській роботі, є обґрунтованими й достовірними, тобто реально існуючими в природі, суспільстві чи техніці. Лише вагомі докази дають підставу довіряти дослідженням, уникнути при цьому помилкових висновків і не дати, в окремих випадках, сприйняти бажане за дійсне.

Достовірність, тобто доведена правильність, є доказом того, що викладений результат (закономірність, сукупність фактів, можливість тощо) виконується завжди для зазначеного класу об'єктів за визначених умов. Достовірність підтверджується верифікацією, тобто повторенням результату за тих самих умов під час багатьох перевірок на різних об'єктах. У багатьох випадках виникає необхідність робити перевірку на контрольних прикладах, тобто за обмежених умов. Методи доведення достовірності можна об'єднати в три групи: аналітичні, експериментальні, підтвердження практикою.

У вступі до першої частини обґрунтовують актуальність вибраної теми, її практичну значущість; визначають об'єкт і предмет, мету та завдання дослідження; розглядають методи, за допомогою яких воно проводилось; розкривають структуру роботи, її основний зміст.

Обов'язковою частиною вступу є огляд літератури з теми дослідження, до якого включають найбільш цінні, актуальні роботи (10-20 джерел). Огляд повинен бути систематизованим аналізом теоретичної, методичної й практичної новизни, значущості, переваг і недоліків розглядуваних робіт, які доцільно згрупувати таким чином: праці, що висвітлюють історію розвитку проблеми; праці, які цілком присвячені темі; праці, що розкривають тему частково.

Закінчують огляд стислим висновком про ступінь висвітлення основних аспектів теми в джерелах інформації.

Стисло викладають зв'язок вибраного напрямку досліджень із планами кафедри філософії та теорії права, а також із галузевими та (або) державними планами й програмами.

Подають перелік використаних методів дослідження або методів досягнення поставленої в роботі мети. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а стисло й змістовно визначаючи, що саме досліджувалося тим чи тим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності й прийнятності вибору саме цих методів.

Коротко викладають нові наукові положення, запропоновані магістрантом. Необхідно показати відмінність отриманих результатів від уже відомих, описати ступінь новизни (наприклад, «уперше отримано...», «удосконалено...», «дістало подальший розвиток...»). Характеризуючи наукове значення своєї роботи, студенти часто-густо роблять одну й ту саму помилку: перераховують отримані ними наукові положення. Насправді ж потрібно великим планом показати й оцінити, яке значення мають ці наукові положення з погляду розвитку чи доповнення наукових знань для вирішення певного наукового завдання чи певної наукової проблеми.

У магістерській роботі, що має теоретичне значення, подають відомості про наукове використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання, а в магістерській роботі з практичним значенням – висвітлюють результати практичного застосування отриманих результатів або рекомендації щодо їх використання.

Вказують, у скількох статтях наукових журналів, збірників наукових праць, матеріалів і тез наукових конференцій опубліковані результати, що ввійшли до магістерської роботи. Перераховуючи опубліковані разом зі співавторами наукові праці, необхідно конкретизувати особистий внесок до відповідних творів. Зазначають, на яких

наукових з'їздах, конференціях, симпозіумах, нарадах висвітлено результати досліджень, включених до магістерської роботи.

Починаючи працювати над розділом, визначають його головну ідею й складають його тези, підтверджені фактами, думками різних авторів, результатами анкетування чи експерименту, аналізом досвіду. Розділи присвячують вичерпному й повному викладу результатів власних досліджень. Необхідно оцінити повноту вирішення поставлених завдань, достовірність отриманих результатів, порівняти їх з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних авторів, обґрунтувати доцільність проведення додаткових досліджень, проаналізувати негативні результати, які зумовлюють необхідність припинення подальших досліджень.

Кожне наукове положення формулюють чітко, виокремлюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої при цьому новизни. Сформульоване наукове положення повинно читатись і сприйматись легко й однозначно, без нагромодження дрібних і таких, що затемнюють його сутність, подробиць та уточнень.

Не можна вдаватися до викладу наукового положення у вигляді анотації, коли просто констатують, що зроблено те й те, а сутності й новизни положення з написаного виявити неможливо. Сюди не можна включати опис нових прикладних результатів, отриманих у вигляді способів, пристроїв, методик, схем, алгоритмів тощо. Слід завжди розмежовувати одержані наукові положення й нові прикладні результати, що впливають із теоретичного доробку магістранта.

Наприкінці кожного розділу формулюють висновки й стисло викладають наукові й практичні результати, що дає змогу вивільнити загальні висновки від незначних подробиць.

У загальних висновках викладають найважливіші наукові та практичні результати, отримані в магістерській роботі, з формулюванням розв'язаної наукової проблеми та значення її для юридичної науки й практики. Далі наводять рекомендації щодо наукового та практичного використання здобутих результатів.

15.3. Оформлення магістерської роботи. Навчально-наукове дослідження містить: вступ; розділи, підрозділи, пункти, підпункти й висновки; загальні висновки; додатки (у разі потреби); список джерел і літератури; іменний і предметний покажчики; зміст.

Основний текст магістерської роботи друкують за допомогою принтера на одному боці аркуша білого першосортного паперу формату А4 (210x297 мм) через півтора інтервалу шрифтом Times New Roman Сур, кегль 14. Пагінацію (кегль 14) наводять у правому верхньому куті сторінки. Друкуючи текст, залишають поля таких розмірів: верхнє – 20мм, праве – 10-15 нижнє – 20мм, ліве – 30 мм. Абзацний відступ – 12,5мм.

Кожний розділ першої частини починають із нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку й обґрунтуванням застосованих методів.

Для нумерування рубрик застосовують індексаційну систему з використанням арабських цифр, наприклад: 1; 1.1; 1.1.1; 1.1.2; 1.2; 1.2.1; 1.2.2; 1.3; 1.3.1. У тексті родові назви рубрик друкують малими літерами (крім першої), а тематичні заголовки – великими. Родові назви, номери й тематичні заголовки друкують напівжирним шрифтом. Родові назви й номери рубрик виділяють в окремий рядок.

Магістерська робота містити нумерований абетковий список літератури, використаної для розроблення теми дослідження, а друга частина – нумерований алфавітний список літератури, використаний для редагування вибраного матеріалу. Побудова обох списків повинна відповідати принципу розташування «слово за словом». Для нумерування додатків використовують арабські цифри.

Виклад усього матеріалу повинен відповідати вимогам наукового стилю. Зміст магістерської роботи оформляють відповідно до зразка, затвердженого на кафедрі філософії та теорії права.

Завершену й належним чином оформлену, але ще не оправлену магістерську роботу підписують студент і науковий керівник. Останній складає відгук. Завідувач кафедри філософії та теорії права, розглянувши магістерську роботу й відгук наукового керівника, ухвалює рішення про її попередній розгляд, який відбувається на засіданні кафедри й на якому ухвалюють рішення про допуск студента до захисту магістерської роботи перед державною екзаменаційною комісією. Після цього магістерську роботу студент здає до майстерні для виконання палітурних робіт. Оправлену магістерську роботу передають на рецензування. Отримавши магістерську роботу й рецензію на неї, здійснюють безпосередню підготовку до захисту й захист магістерської роботи.

15.4. Підготовка до захисту та захист магістерської роботи. Закінчивши технічне оформлення магістерської роботи, необхідно приділити достатньо уваги підготовці до її захисту.

Процедура захисту магістерської роботи включає: доповідь магістранта щодо змісту роботи; відповіді магістранта на запитання членів комісії та інших осіб, присутніх на захисті; оголошення відгуку наукового керівника та рецензії або виступи наукового керівника та рецензента; відповіді магістранта на запитання членів комісії та інших осіб, присутніх на захисті; заключне слово магістранта; рішення комісії про оцінку роботи.

З цією метою насамперед необхідно підготувати тези виступу (10-15 хв.) на засіданні державної екзаменаційної комісії. Зі структурного погляду тези виступу можна поділити на три частини, що складаються з рубрик, кожна з яких є самостійним смисловим блоком, хоча в цілому вони логічно взаємопов'язані та складають єдність, що характеризує зміст проведеного навчального дослідження.

Перша частина в основному повторює вступ магістерської роботи. Рубрики цієї частини відповідають тим змістовим аспектам, які характеризують актуальність вибраної теми, формулюють цілі магістерської роботи, визначають застосовані методи, описують склад і загальну структуру праці.

Друга частина виступу в послідовності, визначеній логікою проведеного навчального дослідження, характеризує кожний розділ магістерської роботи. При цьому особливу увагу звертають на кінцеві результати. Наводять критичні зіставлення й оцінки.

Третю, останню частину будують за змістом загальних висновків й основних рекомендацій магістерської роботи.

Важливо, щоб виступ був науковим, тобто добре аргументованим, зрозумілим, граматично точним, переконливим. Під час підготовки письмового тексту виступу варто скористатися такими порадами: залишити великі поля для можливих стислих доповнень; усі багатозначні числа записати лише словами; підкреслити слова, на яких робиться логічний наголос; звести до мінімуму вживання займенників; ужити переважно прості слова й прості стверджувальні речення.

Текст виступу може супроводжуватися додатковими матеріалами (схемами, кресленнями, таблицями, діаграмами, графіками, слайдами, фото-, кіно- та відеоматеріалами, плакатами тощо), які унаочнюють доведення відповідних положень магістерської роботи, зроблених висновків та внесених пропозицій. Варто пам'ятати, що наочний матеріал повинен бути тісно пов'язаний із текстом магістерської роботи. Цей зв'язок забезпечується наявністю в тексті, наприклад, таких самих схем і таблиць. Усі подібні матеріали потрібно оформляти так, щоб їх можна було продемонструвати без ускладнень і щоб їх могли бачити присутні в аудиторії.

Підготовлені тези виступу в цілому повинні показати найвищий рівень теоретичної підготовки магістранта, його всебічну ерудицію та вміння доступно викласти основні результати проведеного філософсько-правового дослідження.

Необхідно підготувати письмові відповіді на запитання, зауваження та побажання, що викладені у відгуку наукового керівника та в рецензії. Саме письмова форма дає змогу під час захисту дати відповіді правильно й спокійно. Відповіді повинні бути стислими,

чіткими та добре аргументованими. Якщо можливі посилання на текст магістерської роботи, то їх обов'язково роблять, оскільки це надає їм найбільшій переконливості й водночас дозволяє акцентувати увагу на достовірності результатів дослідження.

Оскільки захист магістерської роботи відбувається на відкритому засіданні державної екзаменаційної комісії та має характер наукової дискусії, що проходить в обстановці високої вимогливості, принциповості й дотримання наукової етики, мовлення випускника повинно бути зрозумілим і виразним. Якщо він говорить квапливо, ковтаючи закінчення слів, або дуже тихо, то якість виступу через це різко знижується. Спокійний, неквапливий спосіб викладу завжди імпонує слухачам.

Магістрант зобов'язаний дати відповіді на всі задані йому запитання. Перед тим як відповісти на питання, необхідно уважно його вислухати й, доцільно, занотувати. Бажано на запитання відповісти відразу, не вислуховуючи всі запитання. Відповідаючи на запитання, потрібно торкатися лише суті справи. Випускникові слід виявляти скромність в оцінці власних наукових результатів і тактовність до тих, хто задає запитання.

Результати захисту магістерської роботи визначають оцінками «відмінно», «добре», «задовільно» та «незадовільно». Оцінку виставляють на закритому засіданні державної екзаменаційної комісії. Оголошує її голова комісії магістрантові й усім присутнім на відкритому засіданні.

Студента, який на захисті магістерської роботи отримав незадовільну оцінку, відраховують з університету, видавши йому академічну довідку. Коли захист магістерської роботи визнають незадовільним, державна екзаменаційна комісія з'ясовує, чи може студент подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він зобов'язаний опрацювати нову тему, визначену кафедрою філософії та теорії права.

Студента, який не склав державних іспитів або не захистив магістерської роботи, допускають до повторного складання державних іспитів чи захисту магістерської роботи протягом трьох років після закінчення університету. Студентові, який не складав державних іспитів або не захищав магістерської роботи з поважних причин (підтверджених документами), ректор університету може продовжити строк навчання до наступного терміну роботи державної екзаменаційної комісії, але не більше, ніж на один рік. Студента, який виявив особливі здібності до наукової творчості, захистив магістерську роботу на «відмінно», має публікації, є переможцем Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт, державна екзаменаційна комісія може рекомендувати до вступу до аспірантури.

Захищені магістерські роботи зберігаються в бібліотеці університету протягом 5 років. За необхідності вони можуть бути надіслані до інших бібліотек, установ, закладів, організацій, підприємств на їхнє прохання для реалізації висновків і рекомендацій магістрантів.

15.5. Керування виконанням магістерської роботи. Керівництво магістерськими роботами доручають кваліфікованим викладачам кафедри філософії та теорії права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Обов'язки наукового керівника магістерської роботи:

- надавати допомогу у виборі теми, розробленні плану магістерської роботи, доборі літератури, виборі методів дослідження тощо;
- аналізувати зміст магістерської роботи;
- визначати поетапні терміни виконання магістерської роботи;
- контролювати виконання магістерської роботи;
- доповідати на засіданні кафедри філософії та теорії права про виконання та завершення магістерської роботи;
- скласти письмовий відгук на магістерську роботу.

У відгуку наукового керівника магістерської роботи викладають: актуальність теми дослідження; ступінь наукового та практичного значення роботи; рівень підготовки

магістра до виконання професійних обов'язків; ступінь самостійності у виконанні магістерської роботи; новизну поставлених питань та оригінальність їхнього вирішення; уміння використовувати джерела інформації; ступінь володіння методологією дослідження; повноту та якість розроблення теми, завершеність магістерської роботи; логічність, послідовність, аргументованість, літературну грамотність викладення матеріалу; можливість практичного застосування магістерської роботи або окремих її частин; висновок про те, якою мірою робота відповідає вимогам, що висуваються до таких праць; характеристику діяльності випускника під час виконання магістерської роботи. Відгук науковий керівник друкує у двох примірниках, підписує їх особисто, зазначивши свої ініціали, прізвище, посаду, науковий ступінь, вчене звання та дату.

15.6. Рецензування магістерських робіт доручають висококваліфікованим юристам теоретичного та практичного профілю. Склад рецензентів затверджує завідувач кафедри філософії та теорії права. Завдання рецензента – допомогти державній комісії всебічно й об'єктивно оцінити магістерську роботу щодо її наукового, практичного та літературного рівня. Отже, визначаючи якість магістерської роботи, рецензент повинен проаналізувати її, керуючись принциповими міркуваннями, що усувають будь-яку суб'єктивну думку.

Рецензія на магістерську роботу складається з трьох частин: загальної, докладного аналізу та висновків.

У загальній частині рецензії викладають: місце магістерської роботи серед творів, опублікованих на подібну тему, тобто що нового в ній або чим вона відрізняється від них; актуальність теми дослідження, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у магістерській роботі. Визначаючи актуальність теми магістерської роботи, доцільно вказати на її зв'язок із державними чи галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки й техніки, визначеними Верховною Радою України. Оцінка обґрунтованості наукових положень, їхньої достовірності й новизни повинна відбивати як позитивні, так і негативні аспекти магістерської роботи, зокрема рецензент повинен наголосити на ключових проблемах, звернути увагу на висновки й твердження, що викликають сумніви. Рецензент оцінює висновки магістранта щодо значущості його праці для юридичної науки й практики та вказує новизну, перспективність, практичну цінність, можливі конкретні шляхи використання результатів дослідження; відповідність теоретичного матеріалу сучасним досягненням філософсько-правової науки, а також чинним нормативним документам; використання найновіших інформаційних джерел; характеристику термінології, структури та стилю магістерської роботи, її завершеність у цілому; зауваження щодо оформлення магістерської роботи.

У докладному аналізі магістерської роботи наводять перелік помічених недоліків, наприклад: неточних і неправильних визначень та формулювань, смислових і стилістичних вад.

У висновках рецензент обов'язково оцінює магістерську роботу за чотирибальною системою: «відмінно», «добре», «задовільно» та «незадовільно». Оцінка «незадовільно» не є підставою для відхилення магістерської роботи від її захисту.

Рецензію складають в одному примірнику. Її підписує особисто рецензент, зазначивши свої ініціали, прізвище, посаду, науковий ступінь, вчене звання та дату.